

Maja SUNČIČ | *SIMULACRUM* LJUBEZNI

Izuleček

Žalovanje zaradi odsotnosti ljubljene osebe pri Admetu in Laodameji povzroči postopno razpadanje, zato si izmislita figurico izgubljene ljubljene osebe. Nadomestek nudi hladno ugodje, hkrati pa Admeta in Laodamejo ogroža, saj sta soočena z dejstvom, da je figurica ljubljene (ga) zgolj utvara. Spol pomembno določa razplet, saj je Alkestidin *simulacrum* obenem talisman, medtem ko Laodamejo spoznane utvare prisili v samomor, ker ji kot ženski nadomestek ne zadostuje. Spolna delitev vpliva tudi na funkcijo figurice kot fetiša oziroma kot dobrega objekta, saj družba moškemu nadomestka ne odreka, medtem ko ga ženski vzamejo in uničijo. Figurica predstavlja materializacijo nevidne ljubljene osebe, ki začasno omogoči, da se Laodameja in Admet z ljubeznijo ubranita pred smrtjo.

Abstract

Mourning the absence of the beloved ones causes gradual desintegration of Admetus and Laodameia therefore they have the statue of their deceased beloved made. Faced with the fact that the figure of the beloved is only an illusion, the substitution offers cold delight but it simultaneously endangers both Admetus and Laodameia. Alcestis' *simulacrum* is a talisman, whereas Laodameia, after recognising the fakeness of Protesilaos' statue, commits suicide because the substitution is not enough to sustain her alive. The function of the statue as a fetish or a good object depends significantly on gender, because to a man a substitution is not denied, whereas woman's substitution is taken away and destroyed. The statue represents a materialisation of the invisible beloved, which temporarily allows restraint from death by loving the substitution.

(Ne)varni nadomestek ljubljene(ga)

Moški izgubi ženo, ki se je žrtvovala zanj, zato se v svojem obupu zateče hladnemu ugodju figurice, izdelane po njeni podobi. Mlada žena izgubi moža, ki kot prvi vojak pade v trojanski vojni, zato si v brezupu naredi figurico, s katero na skrivaj občuje ter nadaljuje zakonsko zvezo po smrti. Figurici mrtve soproge oziroma soproga v postelji omogočata različne interpretacije, saj gre za paralelni zgodbi, kjer si ženska in moški izmislita podoben način tolažbe zaradi izgube zakonca in ljubezni. Evripid je motiviko figurice, ki nadomešča pokojno soprogo oziroma soproga obdelal v *Alkestidi* in v *Protezi-laju*,¹ kar govori v prid interpretaciji, da je potrebno motiva skupaj obravna-

¹ E., *Fr.* 647–657. Wilamowitz, 1906, 91 dokazuje, da je publika Admetovo obljubo razumela kot referenco na mit o Protezilaju in Laodameji, vendar o orgiastičnem

vati. Kljub podobnosti pa obstajajo med miti o Alkestidi in Admetu ter o Laodameji in Protezilaju pomembne razlike, ki delno izvirajo iz predstavitve spolne razlike ter spolu »primerne« razrešitve težkega stanja, delno pa so povezane tudi z razlagami, ki problematizirajo moški nadomestek, medtem ko se jim ženski zdi samoumeven oziroma nepomemben v primerjavi z moškimi. Predvsem Alkestidina figurica je vzbudila precej zanimanja pri interpretatorjih, medtem ko Protezilajeva kljub izraziti podobnosti ni bila deležna tako nasprotujočih si razlag, čeprav so nekateri Protezilajevo figurico poskušali povezati z idejo soproga-vampirja.

Osnovna funkcija arhaičnih in zgodnje klasičnih figuric mladih moških in žensk je nadomeščala nagrobni spomenik. Njihova lepota je bila podobna lepoti bogov, saj se je kipec za razliko od človeka izognil smrti in propadanju. Po Olgi Frejdenberg² bi Alkestidino in Protezilajevo figurico interpretirali kot najstarejšo obliko igralca, saj je lutkarsko gledališče najstarejše. Gre za analogijo z rimskim *imagines*, voščenimi figuricami mrtvih prednikov in komičnimi figuricami iz grških grobov. Lutke, figurice in maske predstavljajo smrt ali plodnost, hkrati pa imajo tudi glasbene lastnosti. Figurice so spominjale družino tudi v kasnejših generacijah na umrlo osebo, medtem ko ima pri Admetu in Laodameji drugačno funkcijo, saj figurice nočeta za spomin, ampak kot nadomestek.³ Alkestidino figurico lahko primerjamo tudi z nagrobnikom oziroma z nagrobno stelo ($\mu\nu\tilde{\eta}\mu\alpha$), kjer bodo pisali verzi, posvečeni Alkestidi in njeni izjemnosti (995-1005), medtem ko si je Protezilaj nesmrtnost zagotovil kot prvo truplo trojanske vojne.

Osnovna razlika med Laodamejo in Admetom je v dejstvu, da se Laodameja s soprogom združi v prostovoljni smrti,⁴ medtem ko Admet samomor samo obeta, vendar ga nikoli ne naredi. Laodamejina zgodba se ujema z motivom ženske, ki se kljub simulakru soproga ubije, saj brez svoje ljubezni noče živeti⁵ - v tej podrobnosti je Laodameja bolj podobna Alkestidi kot Admetu. Admet si ravno tako izmisli nadomestek, *Ersatz*, za svoj ideal,⁶ ki se mu na koncu celo vrne v obliki molčeče žene pod pajčolanom, vendar se za razliko od Laodameje z njim zadovolji, medtem ko Laodame-

kultu, o katerem Wilamowitz govori, ni dokazov, O'Higgins, 1993, 86 op. 20. Buchwald, 1939, 47, domneva, da je Evripid med 455–431 napisal dramo o Laodameji in Protezilaju.

² Frejdenberg, 1978, 472–472.

³ O'Higgins, 1993, 85.

⁴ O'Higgins, 1993, 87.

⁵ Higgonet, 1986, 68–83; 72: »If Brutus commits suicide for the nation, Portia commits suicide in order not to live without Brutus.«

⁶ Kirsteva, 1987, 126–127: »'Authentic' or 'fabricated' art in any case includes its narcissistic moment, its necessary share of seeming, of fakeness if you will, with which it challenges the universe of established values, pokes fun at them, and appeals to us by means of a bonus of ease and pleasure. It manages to have use love it...«

jo v samomor sili ravno spoznanje, da ljubi utvaro,⁷ saj je Protezilaj mrtev. Za razliko od Protezilaja Alkestida ni samo εἶδωλον, ἄγαλμα ali σῆμα (znak, grob), ampak δέμας εἰκασθέν, telo namišljeno, ki bo povsem spominjalo na živo Alkestido, kar lahko primerjamo s Hefajstovo stvaritvijo prve ženske.⁸ Alkestidin δέμας (348) se pojavi tudi na koncu (1133), zato lahko domnevamo, da je ženska na koncu zgolj nadaljnja kopija originalne Alkestide, ki je ni več, zato je Admet prisiljen v *mimesis*.⁹ Model ženske je model modela, ki se ne razlikuje kaj dosti od originala, Hefajstove »supertehnologije«,¹⁰ zato se Alkestida kot realna ženska in kot figurica mora čimbolj priločiti »originalu«, medtem ko je moški natančno opredeljen, zato Laodameje nadomestek ne more zadovoljiti, ampak sledi možu v smrt. Nezaдостnost moške figurice kot obrambe pred žalovanjem pa lahko po Lacanu razlagamo kot nezmožnost, da bi ženska, ki je ne-*vsa*, našla zadostno oporo v moškem, ki je kopija »pravega« moškega.¹¹ Laodameja potrebuje *simulacrum* Protezilaja, ker je tudi sama kopija, model modela, medtem ko Admet potrebuje¹² celo trikratno kopijo dobrega objekta (Alkestida, figurica, ženska pod pajčolanom), da lahko obstaja in spet dobi novi nadomestek, novi *simulacrum*, ki pa mu za razliko od Laodameje zadošča in omogoči, da preživi in nanj prenese potrebo po naklonjenosti ter podpori ženske, čeprav zgolj namišljenega ženskega telesa.

Hladno ugodje namišljenega telesa

V navalu žalosti in megalomanstva v dialogu z Alkestido Admet obljubi, da ne bodo nobene ženske več klicali njegova žena, zato pa bo živo Alkestido v postelji (349, ἐν λέκτροισιν) nadomestila figurica po njeni podobi ter da se bo njun zakon nadaljeval po smrti (329-330). Alkestida je umetelni obrtniški izdelek, ki bo razveseljeval zaradi svoje podobnosti originalu (348-356):

σοφῆ δὲ χειρὶ τεκτόνων δέμας τὸ σὸν
εἰκασθὲν ἐν λέκτροισιν ἐκταθήσεται,
ᾧ προσπεσοῦμαι καὶ περιπτύσσω χέρας

⁷ Kristeva, 1987, 126: »Narcissus kills himself because he realizes that he loves a fake.«
Kristeva dodaja - »the fake is necessary«.

⁸ Hom., *Il.* 18, 417–420, Hes., *Op.* 59–105, 570–612.

⁹ Segal, 1993, 45, Cook, 1971, 97: »a replica of his wife in the person of the veiled figure«.

¹⁰ O'Higgins, 1993, 89.

¹¹ Lacan, 1985, 59: »Ni ženske, ker - ta termin sem že tvegala in zakaj bi potem okleval pred njegovo ponovno uporabo? – ženska po svojem bistvu ni *vsa*.«

¹² Freud, 1987b, 98: »O objektih, ki služijo ohranitvi Jaza, ne rečemo, da jih ljubimo, ampak zatrjujemo, da jih potrebujemo.«

ὄνομα καλῶν σὸν τὴν φίλην ἐν ἀγκάλαις
 δόξω γυναῖκα καίπερ οὐκ ἔχων ἔχειν·
 ψυχρὰν μὲν, οἴμαι, τέρψιν, ἀλλ' ὅμως βάρος
 ψυχῆς ἀπαντλοίην ἄν. ἐν δ' ὀνειράσι
 φοιτῶσά μ', εὐφραίνοις ἄν· ἡδὺ γὰρ φίλους
 κὰν νυκτὶ λεύσσειν, ὄντιν' ἄν παρῆ χρόνον.¹³

Alkestidino figurico so interpretatorji razlagali na različne načine, saj se srečamo s hvalnicami Admetove predanosti¹⁴ do popolnega zgražanja zaradi pomanjkanja dobrega okusa.¹⁵ Segal¹⁶ predstavi figurico kot prerez želje, smrti, umetnosti in odsotnosti, kot utelešenje gledališke *mimesis*, saj Aristotel v *Poetiki*¹⁷ razloži povezavo posnemanja in užitka. Rabinowitz¹⁸ figurico interpretira kot vpeljavo fetiša in jo opredeli kot znak Admetove izdaje Alkestide (in to vpriči še žive Alkestide!).

Razen pri Evripidu se samo še v *Barcelonski Alkestidi* pojavlja motiv malikovanja Alkestidinega nadomestka, v tem primeru žare (85–92), kar lahko primerjamo z Alkestidino figurico:

*E tu, nec nomine tantum,
 me cole, meque puta tecum sub nocte iacere.
 In gremio cineres nostros dignare tenere,
 nec timida tractare manu, sudare favillas
 unguento, titulumque novo praecingere flore.
 Si redeunt umbrae, veniam tecumque iacebo.
 Qualiscumque tamen, coniux, ne deserat a te,
 nec doleam de me, quod vitam desero pro te.*¹⁹

¹³ »Tvoj kip, umetno delo spretnih rok, počival bo zleknjen na postelji: pred njim bom poklekal ter ga objemal, kličoč tvoje ime si bom domišljjal, da tebe, ljubljena, držim v naročju: hladna uteha, vendar mi bo lažje. A v sanjah bom vesel tvojih obiskov, ker je tolažno gledati svoje drage tudi ponoči, uro sleherno.« (prev. A. Sovrè s popr.)

¹⁴ Burnett, 1965, 245: »positive, delicately stated, and filled with powerful meaning«, E. Segal, 1983, 261, je podobno navdušen.

¹⁵ von Fritz, 1956, 260, Bradley, 1980, 117 (absurdno), Beye, 1959, 114 (posmeha vredno), Barnes, 1964/65, 28 (»a ridiculous quality«).

¹⁶ Segal, 1993, 39.

¹⁷ Arist., *Po.* 1448b3–18: »Posnemanje je ljudem prirojeno že od otroških let. Po tem se ljudje tudi razlikujejo od drugih bitij, saj je človek bolj kot vsa druga bitja nagnjen k posnemanju, s posnemanjem se dokoplje do prvih spoznanj, posnemani predmet zbujajo veselje vsem ljudem. V dokaz tej trditvi naj navedem primer iz vsakdanje izkušnje: neki predmet kot tak le z neugodjem gledamo; če pa ga vidimo kar najbolj zvesto upodobljenega, nam ta predmet zbujajo svojevrsten užitek, kot na primer podobna najbolj odvratne živali ali mrliča.« (prev. K. Gantar)

¹⁸ Rabinowitz, 1993, 81–82.

¹⁹ *Alcestis Barcinonensis*, 85–92: »Domišljaj si, da spiš z menoj ponoči. Ne obotavljaj se vzeti moj prah v svoje naročje in ga pobožati s trdno roko. Skrbi, da bo žara z mojim prahom vedno namaziljena z oljem in okrašuj moj grob s svežimi rožami. Če je res, da se sence vračajo, se bom vrnila in ležala s teboj. V kakršni koli obliki že bom, mož moj, ne zapusti me. Naj nikoli ne obžalujem, da sem zate zapustila življenje.«

Marcovich²⁰ v komentarju sicer trdi, da žare ne bo v Admetovi spalnici, vendar žara z Alkestidin pepelom predstavlja drugo dimenzijo figurice, ki jo zasledimo pri Evripidu. Tudi »barcelonska« Alkestida bo z Admetom ležala v postelji, čeprav ne ve točno, v kakšni obliki se bo pojavljala po smrti. Barcelonska različica je bistveno blažja, kajti žara, ki ima funkcijo figurice, nima takšnega močnega naboja kot pri Evripidu, saj se bo Admet lahko spet poročil in ne bo nadaljeval zakonske zveze po smrti, ampak bo Alkestido samo ljubil do smrti.

Alkestidina in Protezilajeva figurica pa nista povezani zgolj po funkciji, ampak sta Alkestida in Laodameja povezani tudi po izvoru, saj sta obe iz Jolka, Laodamejin oče Akast pa je Alkestidin brat.²¹ Sorodstveno razmerje omeni tudi Protezilaj Plutonu kot argument, zakaj ga mora spustiti iz Hada, saj je podobno naredil tudi v primeru njegove sorodnice Alkestide.²² Po Apolodorovi različici Laodameja naredi podobico, εἶδωλον, svojega moža. Bogovi se je usmilijo in ji za trenutek pošljejo dušo Protezilaja oziroma oživijo figurico, Laodameja pa se ob ponovni ločitvi od ljubljenega soproga ubije:

Τῶν δὲ Ἑλλήνων πρῶτος ἀπέβη τῆς νεῶς Πρωτεσίλαος, καὶ κτείνας οὐκ ὀλίγους τῶν βαρβάρων ὑφ' Ἐκτορος θνήσκει. τούτου ἡ γύνη Λαοδάμεια καὶ μετὰ θάνατον ἤρα, καὶ ποιήσασα εἶδωλον Πρωτεσίλαῳ παραπλήσιον τούτῳ προσωμίλει. Ἐρμῆς δὲ ἐλεησάντων θεῶν ἀνήγαγε Πρωτεσίλαον ἐξ Ἄιδου. Λαοδάμεια δὲ ἰδοῦσα καὶ νομίσασα αὐτὸν ἐκ Τροίας παρεῖναι τότε μὲν ἐχάρη, πάλιν δὲ ἐπαναχθέντος εἰς Ἄιδου ἑαυτὴν ἐφόνευσεν.²³

Servij²⁴ razloži, da je Laodameja ob novici o soprogovi smrti prosila bogove, da bi videla njegovo senco. Ko ji ustrežejo, se senci noče odpovedati, ampak umre v njegovem objemu. Po Higinovi različici je figurica (*simulacrum*) iz voska, Laodameja pa z njo občuje. Ker ji oče odvzame in sežge nadomestek ljubljenega, da bi jo rešil trpljenja, se Laodameja ubije:

Laodamia Acasti filia amisso coniuge cum tres horas consumpsisset quas a diis petierat, fletum et dolorem pati non potuit. Itaque fecit simulacrum aereum simile Protesilai coniugis et in thalamis posuit sub simultatione sacrorum, et eum colere coepit. Quod cum famulus matutino tempore poma ei attulisset ad sacrifi-

²⁰ Marcovich, 1988, 77. Primerjaj z Ovidijevo Laodamejo, *Heroid.* 13, 157.

²¹ E., *Alc.* 730, Diod. Sic. 4, 53, 2, 3.

²² Luc., *DMort.* 28, 3, 3.

²³ Apoll. E. 3, 30: »Protezilaj je bil prvi izmed Grkov, ki se je izkrcal z ladje in padel od Hektorjeve roke, ne da bi ubil kakšnega izmed barbarov. Njegova žena Laodameja ga je ljubila tudi po smrti in je naredila njegovo podobico ter z njo občevala. Bogovi so se je usmilili in Hermes je pripeljal Protezilaja iz Hada. Ko ga je videla, je Laodameja mislila, da se je vrnil iz Troje in se veselila; ko pa so ga odpeljali nazaj v Had, se je zabodla.«

²⁴ Servius, *In Vergilii Aeneidos libros* 6, 447.

*cium, per rimam aspexit viditque eam ab amplexu Protesilai simulacrum tenentem atque osculantem; aestimans eam adulterum habere Acasto patro nuntiavit. Qui cum venisset et in thalamos irrupisset, vidit effigiem Protesilai; quae ne diutius torqueretur, iussit signum et sacra pyra facta comburi, quo se Laodamia dolorem non sustinens immisit atque usta est.*²⁵

Protezilajevo zgodbo brez omembe figurice obdela tudi Lukijan v *Pomenkih mrtvih*, vendar je tam opisano le Protezilajevo hrepenenje v Hadu po mladi ženi, ki jo je zapustil. Laodameja ni omenjena z imenom, ampak jo Protezilaj predstavi Hadu kot utemeljitev, zakaj naj mu dopusti nedopustno, da se lahko za en dan vrne k ženi.²⁶ Protezilaj obljubi Hadu še eno, Laodamejino truplo,²⁷ kar lahko primerjamo z Admetovimi željami po samomoru, češ da bi Had dobil dve duši namesto ene (900-2). V obeh primerih figurica (iz kamna, iz voska) predstavlja dvojnika, povezavo živih s tistim svetom.²⁸ Kamen lahko povežemo tudi z dejanjem prisege, saj so Grki prisegali na kamen,²⁹ in z Gorgono/Meduzo, ki je s pogledom spreminjala v kamen³⁰: Admet priseže Alkestidi zvestobo, da bo tako kot njo v postelji ljubil samo njeno figurico, zato se ob prelomu obljube na koncu drame boji, kot da bi gledal Gorgono (1118), da se bo sam spremenil v kamen, da bo deležen λίθινος θάνατος,³¹ kamene smrti, torej da bo tudi sam ostal figurica. Pri Laodameji prisege zvestobe po smrti ne zasledimo, ampak jo lahko kvečjemu izpeljemo iz ženske »narave«, ki jo označuje (pretirana) navezanost in nezmožnost pretrganja vezi z ljubljenim soprogom. Laodamejo ljubezensko hrepenenje vodi v smrt, ker je ženska, Admeta pa

²⁵ Hyginus, *Fabula* 104: »Laodameja, Akastova hči, je po izgubi moža z njim preživela tri ure, ki si jih je izprosila od bogov, vendar potem ni mogla več prenesti solz in žalovanja. In tako si je naredila voščeno podobico svojega moža Protezilaja, jo postavila v sobo pod pretvezo svetih obredov in se ji posvečala. Ko je služabnik nekega jutra prinesel sadje za žrtvovanje, je pogledal skozi odprtino v vratih in jo videl, kako drži v objemu Protezilajevo podobo in jo poljublja. Ker je mislil, da ima ljubimca, jo je zatožil Akastu. Ko je prišel in vdrl v spalnico, je videl Protezilajevo podobico. Da bi zaključil njeno trpljenje, je dal kipec in sveta darila zažgati na grmadi. Laodameja, ki ni mogla prenesti žalosti, se je vrgla na grmado in zgorela do smrti.« Higin, *Fabula* 243, doda, da se je Laodameja ubila zaradi hrepenenja po soprogu Protezilaju. Primerjaj Ovid, *Heroides* 13, 152ss.

²⁶ Luc., *DMort.* 28, 1, 7–8: »Spustita me prosim, da se za kratek čas znova vrnem v življenje!« *ibid.*, 28, 1, 11–17: »Meni ni mar življenja, Aidonej, temveč žene, ki sem jo komaj poročeno pustil v hiši in odplul s tovariši. Tam me je, nesrečnika, Hektor pri pristajanju ubil in zdaj mi ljubezen do žene silno razjeda srce, gospod moj. Rad bi, da bi me vsaj za kratek čas videla, pa se sam vrnem nazaj.« (prev. M. Šašel Kos)

²⁷ Luc., *DMort.* 28, 2, 11–12: »Pregovorim jo, upam, da pojde z mano sem dol; tako boš imel kar dva mrtveca namesto enega.« (prev. M. Šašel Kos)

²⁸ Vernant, 1988, 333.

²⁹ Paus. 8, 15, 2.

³⁰ Hom., *Od.* 9, 634–635.

³¹ Pind., *Pyth.* 10, 75.

kot moškega ljubezensko hrepenenje vodi k nadomestku in k novi/stari ženski, ki pa je ravno tako nadomestek.

Simulacrum ljubljene osebe: dvojniki in talisman

Alkestidino in Protezilajevo figurico lahko primerjamo s podobami mrtvih (*imagines*), ki pomagajo pri tranziciji v obdobju žalovanja.³² Po Vernantovi³³ interpretaciji sta *κολοσσός* in *ψυχή* povezana, saj spadata v kategorijo zelo definiranih pojmov, kamor spadajo tudi *εἶδωλα*. Enotnost teh fenomenov, ki so nam povsem različni, izhaja iz tega, da so v grškem kulturnem kontekstu imeli analogen pomen. Gre za psihološko kategorijo dvojnika, ki predpostavlja drugačno mentalno organizacijo od naše.³⁴ Dvojniki ni podoba niti »naravni« predmet, ampak mentalni produkt: ni niti imitacija realnega predmeta niti iluzija duha niti miselni konstrukt. Dvojniki je zunanja realnost subjekta: na primer *εἶδωλον* Patrokla, ki ga vidi Ahil kot v sanjah, ali *φάσμα* Helene, ki je odšla v Trojo. Gre za figure iz sanj (*ὄνειρόφαντοι*), ki se pojavljajo med sanjami in ki nadomeščajo praznino, odsotnost, manko. Zato se bo tudi Alkestida Admetu prikazovala v postelji v sanjah in ga tolažila (354–355), čeprav bo ta tolažba hladna: Vernant³⁵ povezuje *ψυχή* (354), dušo, katero bo nadomeščalo hladno ugodje, *ψυχρόν* (353). Podobno hladno tolažbo najde tudi Laodameja v Protezilajevi figurici, zato ni čudno, da hladno ugodje mora uničiti ogenj. V romantični in najbolj profani obliki predstavljata Alkestidin in Protezilajev *εἶδωλον* spomin na predgrške pogrebne obrede, kjer so v grob polagali ženske figurice, ki so imele funkcijo »priležnic mrtvih« pri Egipčanih.³⁶

Louis Gernet³⁷ je predstavil pomembno interpretacijo *ἄγαλμα* kot izraza vrednosti, ki jo lahko uporabimo tudi za interpretacijo Alkestidine in Protezilajeve figurice. Ideja figurice ima egejski izvor in ima mistične vrednosti.³⁸ *Ἄγαλμα* je predmet velike vrednosti, ki povezuje mitološke juna-

³² Vernant, 1988, 327: »Le *colossos* n'est pas une image: il est un »double«, comme le mort lui-même est un double du vivant.»

³³ Vernant, 1988, 329, 332.

³⁴ Vernant, 1988, 330.

³⁵ Vernant, 1988, 332.

³⁶ Hdt. 2, 129–132, Vernant, 1988, 332 op. 21.

³⁷ Gernet, 1982, 127: »Il y a un mot qui, dans ses plus anciens emplois, implique la notion de valeur, c'est le mot *agalma*. Il peut se rapporter à toutes sortes d'objets – même, à l'occasion, à des êtres humains en tant que 'précieux'. Il exprime le plus souvent une idée de richesse, mais spécialement de richesse noble. Et il est inséparable d'une autre idée suggérée par une étymologie qui reste perceptible: le verbe *agallein* dont il dérive signifie à la fois parer et honorer. Il n'est pas indifférent d'ajouter qu'à l'époque classique, il s'est fixé dans la signification d'offrande aux Dieux, spécialement de cette offrande que représente la statue de divinité.«

³⁸ O pomenu *ἄγαλμα* tudi Pl., *Lg.* 931a1–8.

ke v simbolno mrežo,³⁹ lahko pa predstavlja tudi nosilca pogubnega (Eri-filina ogrlica). Ἄγαλμα nosi v sebi podobno mistično moč, kot je analiziral pomen mana Marcel Mauss v razpravi o daru.⁴⁰ Vendar se ἀγάλματα vračajo nazaj iz morja in s tistega sveta.⁴¹ Alkestidino in Protezilajevo vrednost lahko primerjamo s talismanom, ki predstavlja sveto in se vrača nazaj, vendar hkrati pomeni slab znak:⁴² tako kot Polikratov prstan pripada onemu svetu in se ne bi smel vrniti k svojemu gospodarju, tudi Alkestida in Protezilaj pripadata Hadu. Alkestidino figurico bi bilo potrebno kot predmet velike vrednosti povsem uničiti, saj predstavlja znak velikega bogastva in velike sreče (je najboljša soproga pod soncem⁴³), zato Admeta ogroža zavist bogov (1135). Alkestida je talisman, ki Admeta obvaruje pred nesrečo in smrtjo, zato jo mora Admet na vsak način dobiti nazaj, v njeni odsotnosti pa si mora narediti figurico, da ga bo ščitila pred zlom in smrtjo.⁴⁴ Funkcija Protezilajeve figurice je podobna, a drugačna, saj Laodameji ne prinese kaj več od začasne tolažbe, nakar jo celo pahne v smrt, ko spozna utvaro, po Higinovi različici pa je uničenje talismana povod za samomor. Figurica uteleša spolno dihotomijo, saj figurica ženske skrbi za integriteto in prinaša srečo, medtem ko figurica moškega ne predstavlja zadostne nortanje opore niti ne prinaša sreče, ampak celo dodatno trpljenje, zato ženska brez zunanje pomoči razpade in naredi samomor. Protezilaj ne samo da ženi ne prinese sreče, ampak jo celo neposredno pogubi, saj jo v Luki-janovi različici celo nagovori, naj se ubije, medtem ko Alkestida moža rešuje kot realna ženska in kot *simulacrum*.

Fetiš ali dobri objekt?

Alkestidino in Protezilajevo figurico lahko interpretiramo tudi psihoanalitično. Ravno v uporabi psihoanalitične metode se soočamo z veliko razliko v razlagi funkcije moške in ženske figurice. Freudova interpretacija fetiša kot nadomestka falusa se omejuje zgolj na moško problematiko fetišizma, zato je v Laodamejinem primeru ne moremo tvorno uporabiti. Prob-

³⁹ Gernet, 1982, 134.

⁴⁰ Gernet, 1982, 140–141.

⁴¹ Gernet, 1982, 150–154. Utelesenje ἄγαλμα je zlato runo, ki predstavlja talisman: Medeja Jazonu pomaga, da dobi ἄγαλμα tako kot Alkestida, nakar sta obe junakinji izdani, id., 163.

⁴² Gernet, 1982, 144–149.

⁴³ E., *Alc.* 83, 151, 152, 235, 241, 324, 442, 742: ἀρίστη; 150, 292, 623, 938: εὐκλεής; 200, 418, 615, 1083: ἐσθλή.

⁴⁴ Gernet, 1982, 166: »Ce glissement de l'imagination conditionné par une certaine permanence du symbole, c'est un fait assez général: on en constate l'analogie à l'égard d'objets réels ou à l'occasion de pratiques effectives.«

lematika interpretacije ženske figurice kot fetiša tiči predvsem v liminalnem stanju žalovanja in obenem v dejstvu, da se Alkestida sama žrtvuje in Admetu onemogoči dostop do druge ženske. Na mesto žive Alkestide, ki od poroke naprej predstavlja grožnjo zrele ženske seksualnosti⁴⁵ (kače v spalnici,⁴⁶ Gorgona, 1118), nastopa Alkestida-figurica oziroma falična Alkestida, fetiš,⁴⁷ kot uteha, ki nadomešča potrebo po živi ženi in obenem Admetu zagotavlja suverenost, saj se k mladostniški homoseksualnosti (Apolon, Herakles⁴⁸) ne sme več vrniti.⁴⁹ Figurica za Admeta predstavlja olajšanje, saj bo namesto žive ženske posedoval predmet visoke vrednosti (ἄγαλμα⁵⁰), ki pa ga ne bo ogrožal kot živa Alkestida.

Laodamejin nadomestek-fetiš je za razliko od Admetovega preveč očitni, zato ga njen oče Akast uniči, medtem ko pri Admetu niti skupnost niti oče Feres niti prijatelj Herakles ne nasprotujejo njegovemu nadomestku, ampak se z njim sploh niti ne ukvarjajo. Slednje delno potrjuje Freudovo postulatijo, da drugi ljudje ne poznajo pomena fetiša, zato ga fetišistu ne odrekajo, vendar Laodamejin primer domnevo omaja, ker pri njej takoj prepoznajo pomen figurice in jo uničijo. Vzpostavitev spolne razlike je ostra in očitna, saj družba moškemu dopušča nadomestek, medtem ko ga ženski povsem odreče in jo prisili v samouničenje.

Boljšo interpretacijo Alkestidine in Protezilajeve figurice omogočajo objektne analize Melanie Klein. Alkestidina figurica ne predstavlja falične⁵¹ Alkestide oziroma nadomestka za Alkestidino simbolno kastracijo,⁵² ampak nadomestek za primarni dobri objekt, ki bi Admeta tolažil in hranil, zato ker je Admet uničil »originalni« (nadomestni) dobri objekt in je ostal sam ter brez vsega.⁵³ Alkestida je dobri objekt vsem članom ojkosa (vsem je mati, 769–770, ne samo Admetu, 668) in predstavlja sublimacijo dobre matere. Laodamejini motivi za izdelavo figurice so drugačni, saj moža ni sama uničila, ampak ga je Hektor ubil v vojni, nadomestek pa uniči njen oče, medtem ko je Admet uničil Alkestido, nadomestka pa mu nihče ne ogroža.

⁴⁵ Slater, 1968, 63–70, 80; Rabinowitz, 1993, 69.

⁴⁶ Apoll., 1, 105, 6–106, 1.

⁴⁷ Freud, 1987a, 419–420.

⁴⁸ Call., *Ap.* 47–54, *Plu.* 761e–762a.

⁴⁹ Freud, 1987a, 421.

⁵⁰ Wohl, 1998, 156, 158. Frejdenberg, 1978, 185: po predmonetarni semantiki so zlato, srebro ali katera koli kovina predstavljali ekvivalent zrna v zemlji, ki umira jeseni in vstane spomladi. Blagajna oziroma zaklad so zato zakopani v grobu pokojnega.

⁵¹ Freud, 1987a, 421.

⁵² Tanatos Alkestido ubija z mečem, striženje las je simbol za obglavljenje, 74–76, psychoanalitično pa za kastracijo.

⁵³ Klein, 1997b, 181: »Od začetka življenja jaz introjicira »dobre« in »slabe« objekte, prototip obojih pa je materina dojka - dobrih takrat, ko jih otrok dobi, slabih, kadar ga razočara.«

Ko izgubita dobri objekt, si morata izmisliti nadomestek, ker je to edini način, ki ju brani pred razpadom (kosanjem) zaradi silovitega žalovanja.⁵⁴ Figurica ljubljene(ga) pa zagotavlja predvsem psihološko enovitost, saj kljub prisotnosti opore v figurici, dvojniku izgubljenih ljubljenih oseb, Admet in Laodameja zaradi žalovanja postopoma razpadata na kose:⁵⁵ figurica kot erotični predmet jima hkrati zbuja strah še bolj kot sama smrt,⁵⁶ saj je dvojnik umrle(ga). Figurica Admetu začasno pomaga, da ne razpade na koščke, ker odvrča potrebo po realni ženski, ki bi spet ogrozila varnost, ki mu je podarila Alkestida, medtem ko Protezilajeva figurica predstavlja ravno nasprotno: odsotnost varnosti za Laodamejo, saj je figurica ne more fizično ščititi in ji dajati identitete, kajti ženska je lahko popolna šele kot (realna) zakonska žena, medtem ko je moški družbeno manj določen z (realno) žensko prisotnostjo. Tako kot je *κολοσσός* figuracija vidnega/nevidnega Drugega, ki je nedostopen živemu, tako sta tudi Alkestida in Protezilaj fundamentalno druga in misteriozno nedosegljiva, čeprav umetnost oponašanja poskuša doseči ugodje v simulakru. Vrnitev ženske pod pajčolanom in Protezilajeve sence, ki sta simbola smrti, predstavlja materializacijo oziroma slikovni prikaz ponovne vzpostavitve dobrih objektov,⁵⁷ ki za trenutek pomagata, da se Admet in Laodameja sestavita nazaj v celoto in ljubezen v odsotnosti usmerita v utvaro ljubljene osebe.

BIBLIOGRAFIJA

- BARNES, H. E. (1964/65): »*Greek Tragicomedy*«. V: Wilson (1968): *Twentieth Century Interpretations of Euripides' Alcestis*. Englewood Cliffs, New Jersey.
- BEYE, C. R. (1959): »*Alcestis and her Critics*«. *Greek, Roman and Byzantine Studies* 2/2, 109–127.
- BRADLEY, E. (1980): »*Admetus and the Power of Failure in Euripides' Alcestis*«. *Ramus* 8, 112–127.

⁵⁴ Klein, 1997a, 231. Kristeva, 1994, 28: »Če se v tem primeru lahko govori o Tanatosu, se nagon smrti pojavlja kot biološka nesposobnost za sekvencialnost in za integracijo (brez kosanja).« Klein, 1966, 276: o kosanju jaza.

⁵⁵ Kristeva, 1994, 28, Klein, 1966, 276.

⁵⁶ Kristeva, 1994, 30: »Depresivec ne trpi od Erosa, on se odloči za Stvar do meje negativnega narcizma, ki ga pelje k Tanatosu. Ker se z žalostjo brani pred Erosom, je brez zaščite od Tanatosa, ker ga stvar ne pogojuje.«

⁵⁷ Klein, 1997a, 242: »Pri normalnem žalovanju [se] posamezniku posreči vzpostaviti izgubljeno osebo v svojem jazu, medtem ko melanholiku to ne uspe.« *id.*, 243: »Značilnost uspešnosti dela, ki ga opravi žalovanje, je ponovna izgradnja tega notranjega sveta.«

- BUCHWALD, W. (1939): *Studien zur Chronologie der Attischen Tragödie*. Königsberg.
- BURNETT, A. P. (1965): »*The Virtues of Admetus*«. *Classical philology* LX, 240–255.
- COOK, A. (1971): *Enactment: Greek Tragedy*. Swallow Press, Chicago.
- FREJDENBERG, O. (1978): *Mit i antička književnost*. Prosveta, Beograd.
- FRITZ, K. von (1956): »*Euripides' Alkestis und ihre modernen Nachahmer und Kritiker*«. *Antike un Abendland* V, 27–70.
- FREUD S. (1987a): »*Fetišizem*«. V: Freud, S. (1987): *Metapsihološki spisi*. *Studia humanitatis*, ŠKUC-Filozofska fakulteta, Ljubljana, 419–424.
- FREUD, S. (1987b): »*Nagoni in njihove usode*«. V: Freud (1987), 79–100.
- GERNET, L. (1982): »*La notion mythique de la valeur en Grèce*«. V: Gernet (1982), *Anthropologie de la Grèce antique*, Flammarion, Paris str. 121–179.
- HIGGONET, M. (1986): »*Speaking Silences: Women's Suicide*«. V: Suleiman, S. R. (1986): *The Female Body in Western Culture*. Cambridge.
- KLEIN, M. (1966): *Développments de la psychanalyse*. PUF, Pariz.
- KLEIN, M. (1997): *Zavist in hvaležnost*. Izbrani spisi, *Studia humanitatis*, Ljubljana.
- KLEIN, M. (1997a): »*Žalovanje v zvezi z manično depresivnimi stanji*«. V: Klein (1997), 219–252.
- KLEIN, M. (1997b): »*Prispevek k psihogenezi manično-depresivnih stanj*«. V: Klein (1997), 181–214.
- KRISTEVA, J. (1987): *Tales of Love*. Columbia University Press, New York.
- KRISTEVA, J. (1994): *Crno sunce: depresija i melanholiija*. Svetovi, Novi Sad.
- LACAN, J. (1985): »*Bog in užitek ženske*«. V: Lacan J. (1985): *Seminar Jacquesa Lacana*, XX, Še. Analecta, Ljubljana, 53–62.
- MARCOVICH, M. (1988): *Alcestis Barcinonensis*. Besedilo in komentar. E.J. Brill, Leiden.
- O'HIGGINS, D. (1993): »*Above Rubies: Admetus' Perfect Wife*«. *Arethusa* 26, 77–97.
- RABINOWITZ, N. S. (1993): *Anxiety Veiled: Euripides and the Traffic in Women*. Cornell University Press, Ithaca, N.Y.
- SEGAL, C. (1993): »*Cold Delight: Art, Death, and Transgression of Genre*«. V: Segal C. (1993): *Euripides and the Poetics of Sorrow. Art, Gender, and Commemoration in Alcestis, Hippolytus, and Hecuba*. Duke University Press, Durham and London, 37–50.
- SEGAL, E. (1983): *Oxford Readings in Greek Tragedy*. Oxford University Press, Oxford.
- SLATER, P. (1968): *The Glory of Hera: Greek Mythology and the Greek Family*. Beacon Press, Boston.
- VERNANT, J.–P. (1988): »*Figuration de l'invisible et catégorie psychologique du*

- double: le colossos.* « V: Vernant, J.-P. (1988): *Mythe et le pensée chez les Grecs*. Éditions de la Découverte, Paris, 325–338.
- WILAMOWITZ-MOELENDORF, U. von (1906): »*Euripides, Alkestis.* « V: *Griechische Tragödien III*, Berlin.
- WOHL, V. (1998): *Intimate Commerce. Exchange, Gender, and Subjectivity in Greek Tragedy*. University of Texas Press, Austin.

Simulacrum of Love

Summary

Mourning the absence of the beloved ones causes gradual desintegration of Admetus and Laodameia therefore they have the statue of their deceased beloved made. Euripides treated the motive of female and male statue in *Alcestis* and in *Protesilaos*. Protesilaos' statue has not been as thoroughly debated as has been Alcestis' although beside Euripides' treatment of the substitution for the beloved Alcestis of all the version of the myth of Alcestis and Admetus only *Alcestis Barcinonensis* remotely takes on the issue. Apollodorus and Hyginus treated Protesilaos' statue with the focus on sexual connotations, whereas Lucianus' version is primarily concerned with the love in absence, which must be resolved with the death of the living lover.

Faced with the fact that the figure of the beloved is only an illusion, *φάσμα*, the substitution offers cold delight but it simultaneously endangers both Admetus and Laodameia. Alcestis' *simulacrum* is a talisman, *ἀγαλμα*, whereas Laodameia, after recognising the fakeness of Protesilaos' statue, commits suicide because the substitution is not enough to sustain her alive. The function of the statue as a fetish or a good object depends significantly on gender, because to a man a substitution is not denied, whereas woman's substitution is taken away and destroyed. The statue represents a materialisation of the invisible beloved, *κολοσσός*, which temporarily allows restraint from death by loving the substitution.

Naslov:

Maja Sunčič

Institutum Studiorum Humanitatis

Fakulteta za podiplomski humanistični študij

Breg 12

SI-1000 Ljubljana

e-mail: maja.suncic@siol.net